

Megérdemelt metafizika

Oravecz Péter: *Tökéletes délután*

Tipp Cult Kft., 2013

Belátható történelmünk talánya, hogy élet és érték természetes egysége mikor s miért vált szét két különálló tétellé, hogy aztán az emberi beszéd szüntelenül a feloldhatatlan idegenséget szaporázza. Ideális hőseink, a teljesség bajnokai mindenestre kétkedő szemünk előtt omlanak köznapi Coriolanusokká. Albert Camus a tengerpart távlatos teréből becsüli meg a kultúrákat tagoló eszmék érvényességét: „A nyugati művészet minden ereje abban rejlik, hogy típusokat kínál a képzeletnek. Az európai irodalom története mintha nem volna egyéb, mint e típusok és adott témák variációi. [...] A Nyugat nem mindennapi életét vázolja fel.” S erről a szemléleti arisztokratizmusról lemondanunk kényszerű, de rettegett elhatározás.

Holott a szellem vesztett harcai után magára maradt élet tökéletes menedék – s persze rögzült pillanatok élceit kínálja a fáradt közösség megváltásául. A XXI. század költője jó s rossz ajánlatok és a fellármázott idő kárvallottja: a tapasztalat jármába fogott dalos. S amíg a lét áramának egyes mozzanatait kitünteti figyelmével – az összes többi szükségszerűen törmélék marad. Ám ha adott a feszültség, lehetséges a remény: munkákkal és napokkal kiküzdött, megérdemelt metafizika.

Oravecz Péter a tudás és a sejtetés írno-ka, rezignált és megbocsátó tekintettel néz az évezredekbe, mint ókori elődei. Birodalmi alkalmazott, mint mindannyian, a törvényekkel kordában tartott közösség s a felparcellázott terep foglya, de igéző mozdulatlanásával az örvényes téri-
időt kísérti meg. Tudja, miként akar szólni, s miként nem. Hogy miként lehetséges, ma már nem kérdés. A szabadság légzár-

ványaival könnyített keretek számtalan szövegvariációt lehetővé tesznek – ten-
nének, ha nem működne a személyiség felelős önkorlátozása. Mert a költészet mégiscsak egyéni vállalások, elhatározások sorozata. S még Orfeusz sem volt tévedhetetlen, például túl komolyan vette tárgya birtoklását, látva látását, s épp ezért elvesztette azt. Mégis, az elhivatott auktornak meg kell győznie a jelent s a jövőndőt, veszteségek árán is, a maga bizonyosságáról.

Álmok. Egy ilyen cím alatt annyi olvadékony hangulat megképezhető, adja magát: témából a versöröm. S mi lesz belőle Oravecznál? Valami sziklaszilárd és sziklaszürke megállapítás-szerkezet: „Egyszer szabad elefánttal álmodni, / egyszer szabad megszólítani a lányt.” Az illékony kapcsolat és az őstest a mindenség pillanat-archívumában együtt mozdul, az intimitás oly ismerős – s oly különleges. Az ihletett költészet titka: a nyilvánvalóban a különöst felismerni, s rögtön kimondani. Látszólag egyszerű, mint a népköltészet szóalása. S ez Oravecz alapvetése is: látszólag semmi sem igazolja, hogy Hölderlinnel szólva, költőien lakozunk, mégis minden eldobott időrészünkkel, csillogásba csomagolt termékünkkel felszerelve valami fékevesztett, öntörvényű líra bontja szárnyát: „Történik egyszer, pár napja talán, / hogy egy nőügyekre szakosodott / emlősállat a Gellért téren, / a tétényi busz megállójában, / korán reggel két, kis híján / füstszűrőig szívott cigarettacsikkra lel” (*Nyomok*). Egy verseskötetet indítása kíméletlen mutatvány: a világ ez – világom. „Emlősállat”? – könyörtelen, hideg szemlélet terméke, s mint ilyen: igaz. Jogosult-

sága a történeti időből vétetett. De mit kezdhet e póre tudományossággal az árnyalt érzelem? Borzong, és lázad ellene, miközben az objektív költészet nagy látószögű szerelvénye bizonytalansággal befogadja. Nincs több igazolható alkalom a pontatlanságok ápolgatására, mert a kíméletes pontatlanság hazugságbűn, mondja a vers – a szerző nevében. Am a bizonyosságot a titoktól csak az elhelyezkedés esetlegesége s valami meghökkenítő időátlépés választja el: „Gondos elemzései kimutatják, / mindkét maradvány szofiból való, / ami még érdekes, november végén, / pár hét múlva lelhet legkorábban rájuk, / tehát hetek óta kerülget két csikket a város” (*Nyomok*). S ahogy Platón sóhajt fel *Timaiosz*ában az azonosságok tűnékenységén merengve, úgy sóhajt fel Oravecz: „Megmagyarázhatatlan” (*Nyomok*). S valóban! Megmagyarázhatatlan, hogy így élünk, s éppen így: teljesen. S ez az érzésküldemény, hogy mégis teljes a létünk – az írónok sejtetése. Szelíd, de kitartó mosoly.

Oravecz utolsó tíz évéről a kívülálló annyit tudhat barátok nyilatkozataiból és önvallomásokból, hogy irodalomtól mértékkel, s nem végletesen távol tartott életidő volt. Utazás: helyek, belső és külső tartományok bejárása. S az utazás, ma, euro-egyidejűség. Aki a konkrétumok árjából versvilágot képes építeni, annak nincs szüksége leíró magyarázatokra – s ugyancsak nincs szüksége kétes kimenetelű s hatékonyságú konkrétumokra. „Nem léphetsz kétszer ugyanabba a szarba” (*Nyugat*). A még lehetségest a már fölöslegestől alig érzékelhető súlykülönbség választja el, a vers váza elvonszolja így is terhét, de a szöszövés vetélőjének s vetélőszálainak akadása jelzi: a folyamat megrekedt, szakad a szál. Mennyire másként hangzik az élmény: „Szó nincs szerelemről. / Két ember, aki egy és ugyanaz, / és sosem állhat ugyanott. / Az egyik Budapesten, / a másik Párizsban alszik ki végleg” (*Párizs, Budapest*). A kalandok tanulsága: annyi idegenséggel terhelten is otthonos lehet – no nem a tér, a kultúra.

S aki könyörtelen pontossággal lát, s akarja ezt a látást, az titkon, lényé gyermeki érintetlenségével akarja a felmentést is, szabadulást a szemreceptorok gyötrelmes másolataitól; akarja az alig érzékelhető értéket, sőt az idillt. Mert az utazás, ma, Gauguin-attak, támadó menekülés másfajta vagy épp letűnő létformákba. S a poeta doctus számára az idill rögtön és feltétlenül: zene. Mélabús óhaj vagy rezignált kijelentés, de gondolatdallam. A pályatárs így közelíti Oravecz személyiségét: „Játszik. [...] Fölvállalja legmélyebb érzelmeit, még ha nemegyszer ki is neveteti magát értük. [...] Romantikus hajlamait így tartja kordában...” (Szentmártoni János: *Oravecz Péter tahitije*). S az elvagyódás a komoly tanuló attitűdje. Ráhangolódni egy távoli, mégis oly rokon lélek költői mesteriségére mindenképpen orfeuszi tett, az örökkévaló és egzakt húrok értő érintése, függetlenül attól, hogy külsődleges ritmusokban bővelkedő a választott mester, mint Petőcz András: „cuccok cuccok utcai cuccok / petőcz lábain utcai harcok / woodstock woodstock” (*Gauguin a gangon*) vagy szerény-szikár versszöveget megbúvó, mint Tandori Dezső: „Ha emígy, ha máshogy / (hisz amúgy is kár, hogy / léted eleven talány), / mint a többi törtéahány, / mi folyton önmagára hág” (*Homme Age*). Új kötetében Oravecz korlátozza, s egy csokorba gyűjti formakultúrájának ajándékait. Parafrázisok és stílusjátékok bravúrai – összegzés, lezárása egy gazdagon hangszerelt költői korszaknak, vagy csupán a hódolat illő kifejezése? Rezerválásuk mindenesetre beszédes, hisz az új játszma talán már a középkori mintájú Akárkiról szól, az egyéniségét nem feladó, de névtelenségben kiteljesítő egyénről. Aki, persze, szakralitását kívülről már nem várja, belül pedig nem leli.

Oravecz énjének folyamatosan érlelt tartama az ontológiai kétségbeesés. „Megmagyarázhatatlan” – s beláthatatlanul rejtélyes és gazdag az élet. Ez az én úgy áll a mindenségben, mint akárhány testvére, társa s mint az egyetemes készlet

féltékeny egyede: látom variációk ezreit, nyomasztó túlsúlyát, ám könnyed vagyok, és képlékeny, mert magam mintájára mind éntudattal telt és körülményesen nyomorú. „...és jegyzetel, megrögzött pozitívista” (Szentmártoni János: *Oravecz Péter tahitije*). Nos, igen. Az élettények esetlegessége és mulandósága láttán megrendült lírai alany jegyzetel, elszántan rója sorait, részvét és szájalom alig ingatja meg versét, a hit jelenléte, tételesen, kimutathatatlan. S ekkor felzeng a vallomás: „Életetek, halálotok versem s rímem apropója” (*Szamszára*). Korlátos és keményen ironikus konfesszió, a régi romantika önfelemelő erejével terhelt, de mégis: nagy lélegzet. Oravecz nem hívja, teremti Istent napról napra. Megbotránkozás helyett, lássuk be, csupán a mindenkori evangéliumi tetről van szó: komolyan venni a szenvedőt, egyáltalán, beszélgetni a léttel.

S a lét, az ilyen lét fátyolos szomorúsága megejtő: férfias magatartásra indítja a megfigyelőt. Övni s birtokolni – a beavató titkos, mert korszerűtlen tantétele. Az olvasó eltűnődhet, miért *Légifolyósó* a címe az olyannyira földi dolgok prózai vonulásának. A *Gyalogos forgalom* találébb volna. Ám mintha az egész ciklus Kosztolányi leltárjegyzékét idézné, a *Hajnali részegség* nagyon is reális álom-kreatúráit a felütéstől: „Időnként kiszakad az időből. [...] Zenévé transzponálja a körüti forgalom zaját” (*Kiszakadás*) a zárás ismeretelméleti hertzlevágásáig: „Vonulnak, láthatatlan sereg, / utolsó előtti betű az első buszjárat előtt, / megelőzve dolgaink menetét” (*Vadludak*). Kiterjesztett, nagyon mai, mondhatnánk: modernen túli látület. S mint precíz hangsugárzón az ékes címke: „A házak ablaka, az egészen más, / azok mindig ugyanott és ugyanúgy, / de azok is pörögnek kegyetlenül, bele az űrbe” (*Légifolyósó*).

Elemi kijelentések, gyors váltások mozaikossága, feszültség szülte radikális metaforák – töredezettségét meghagyva végül mégis felépül a Dal, valamiféle súlyos és könnyed petriség. *No problem*, hisz eszerint a szabadság eszméje a reáliák ön-

felszabadító mozdulásaival szárnyalhat, rögről kelt s visszakötött lappantyúdár. „karmos mancsával a vad / márkológép mondd [...] Igazából fogalmam sincs / micsoda metafora / de most is látom magam előtt / a vasmarok ujjrésein szavak hullnak: / idegen szavaink.” Íme, a belátható világ önkéntelen lírája, igazmondása. S szabadságom telje, hogy megértem a nyilvánvalót.

Oravecz számára az írás első, még gimnazista hevülettel világba vetett kötetétől máig a morál megkísértése. Elbíri-e saját súlyát a tényanyag, a mindközönséges élet, vagy kívülről, leginkább felülről kell lelkes ajánlatokkal megtámogatni, gondolat és kép járókeretével útjára bocsátani versbéli valóját. Formák és tartamok, annyi hajlékony mondat és szerkezet vágyja az érzelmes és értelmes megváltó-dást a posztmodern éra hidegségében. S mondja magát a morál a hálátlanul rideg passzusokban is, mert mégiscsak ige a szöveg, a szó. S ekként parttalan a lírai én, parttalan a szenvedés, a szenvedély, a szorongó tett s az önmeghatározás. Kényszeres bajvívó a költő. Tíz évnyi hallgatás az erő parancsolata: magunk elvesztésére, magunk megőrzésére. S az idő nem problémamegoldó küldönc: minden olyan, mint volt, a tér, a tárgy, a lányalak, de a Minden már nem ártatlan, gondolatba merült tétel, hanem szigorúan elrendelt szorgalom. S a pontos fizika érvényéből egyre gyakrabban metafizika sugárzik: „Mintha még gyermek, / vagy volna valami más, / ép ésszel felfoghatatlan törekvés, / kotorász és zacskókkal zörög” (*Ébresztő*). Gyanúsán esetleges mozzanatok, de üdvöztető lélekmozgás.

„Ép ésszel felfoghatatlan törekvés” – a gyermekség növeendő ideje, melyben a cselekvés önmagáért való, nem kiszolgálója az időnek, az idővel nem is értelmezhető, mégis általa van még méltánylandó idő. „nagyapi napfényben padoz / kiskópé melléje csücsül” (*Tökéletes délután*). Öreg és gyermek szeretetszimfóniája tizenkét könnyű sorban. A primitív mondatszer-

kezet állja az értelem tolulását, mint a monumentális elemek nyomását egy papiruszhajó a tengeren. Száraz tények alkalmi kapcsolata: árad a névtelen boldogság. Két természetesség mutatja létét a napnak, egy napszaknak inkább, mind-

egy, miközben tételek nélkül, szeriálisan zeng a mindenség. Megíratott a folytathatatlan, mert egyedi vers, a mindennapi élet szószedete. S a lehetetlen is lehetséges, ha fennmarad a folyamat, a camus-i igény felelős értelmezése.

Káplán Géza

Babiloni elégiá – Zsoltárok Könyve illusztráció (1975, tusrajz, 19,5×14,3 cm)

KÁPLÁN GÉZA (1954) Kaposváron élő író, költő, kritikus.